

**Martin Heidegger: „... költőien lakozik az ember...”
– Válogatott írások –**

Heidegger műveinek tervezett összkiadása közel hetven kötetet fog számlálni. A corpuson belül a szakirodalom elkülönít egy „korai” és egy „kései” Heideggert. Korai munkásságának – és talán egész filozófiájának – főműve, a „Lét és idő”, voltaképpen az egyetlen nagyobb lélegzetű és szisztematikus heideggeri mű, amely Vajda Mihály tolmácsolásában 1989 óta magyar nyelven is hozzáférhető. Ami a kései Heideggert illeti, létezett egyfajta töredékes és szétszórt magyar nyelvű recepció, de ez csupán alkalmi igényeket szolgált. „A műalkotás eredete” című tanulmányának megjelentetése mellett kisebb tanulmányok, asszék elszórtan, különféle folyóiratokban napvilágot láttak. Hiányzott azonban egy olyan átfogó és a lehetőségekhez mérten az egész kései heideggeri filozófiával számotvető kiadvány, amely megpróbál – kénytelen – bizonyos rendszerességgel láttatni ott, ahol Heidegger nem tette.

Érezhetően ezt a hiányt igyekszik pótolni, a „Válogatott írások” alcímet viselő, a T-Twins kiadó és a Pompeji gondozásában, 1994-ben megjelent könyv, azaz átfogó kíván lenni. Hogy a feladat nagyságával számot vethessünk, elég arra gondolni, hogy Heidegger korai írásai és a „Lét és idő” csupán az összkiadás első két kötetét jelentik. A fennmaradó hatvanegynéhány kötet anyagából készült tehát a válogatás, amely méltán viselheti az említett alcímet. A vállalkozás kronológiailag, tematikailag és a benne szereplő írások jelentőségét illetően ténylegesen átfogónak minősíthető. Jórészt olyan írásokat tartalmaz a kötet, amelyek minden további nélkül „útjelzői” a kései Heidegger gondolkodásának, s amelyeket – ennek ellenére – a magyar olvasó csupán az idegen, elsősorban német nyelvű kiadásokra való hivatkozásokból ismerhetett.

A kötet írásait négy csoportba lehetne sorolni, bár – és ez csak a válogatást dicséri – önmagukban egy majdnem folyamatos egészt alkotnak. Az első csoportba tartoznak a „Mi a metafizika?” című előadás, és a köréje csoportosítható írások, mint „Az igazság

lényegéről”, „Platón tanítása az igazságról” és a „Mi a metafizika”-hoz írt „Bevezetés” és „Utószó”. A „Ki a metafizika?” tulajdonképpen egy 1929-ben elhangzott előadás szövege, Heideggernek a freiburgi egyetemen mondott székfoglaló beszéde. Az előadás témája semmi. Pontosabban: a semmi – az egybegyűlt fakultások képviselőinek nem kis megrökönyödésére. Ma már talán nem annyira sokkoló mindez, mint akkor volt – főként azért nem, mert Heidegger további negyven éven át alkotott – de ez mit sem von le az előadás értékéből. Kiemelt jelentőségű már csak azért is, mert a kutatók nagy része előszeretettel datálja a „Mi a metafizika?” megjelenésétől kezdődően a heideggeri filozófia „fordulatát”. De ha lehet még jelentősebb azért, amit Heidegger maga próbál megfogalmazni: hogy „a semmire vonatkozó kérdés bennünket magunkat – a kérdezőket – tesz kérdéssé. Ez egy metafizikai kérdés...: Miért van egyáltalán létező, nem pedig inkább semmi?”

A „Levél a „humanizmusról”” egy 1946-ból származó Jean Beaufrethez intézett levél. Először 1947-ben jelenik meg. Ekkor már Heidegger nem tanít. 1945-ben, a háború befejeztével „elmarasztalják” a katedráról. A levél talán egy kicsit erre is válasz. A nemzeti-szocialista kudarc tapasztalatával a háta mögött Heidegger választ keres arra a kérdésre, hogy mi a humanizmus. Sok mindenről esik szó ebben a levélben: a humanizmus jelentéséről és történeti alakzatairól, a jelenkor filozófiájáról és a gondolkodás feladatáról.

Heidegger úgy véli „humanizmusa” – bár a legkevésbé sem szószólója az inhumánusnak – minden eddigi humanizmus ellen szól; lényegében kísérlet a szó értelmének újrameghatározására – a lét felől közelítve. Ez egyrészt feltételezi az ember lényegének eredendőbb megtapasztalását és annak megmutatását, hogy e lényeg hogyan válik sorsszerűvé. Az ember lényege a lét felől meghatározott – mondja Heidegger. Jövendő küldetéses sorsa pedig, hogy rálel a létigazságra és megőrzi azt. Az ember a „lét pásztora” és semmiképp sem a „lét ura”. Mindez új feladat elé állítja a gondolkodást is. A jövendő gondolkodás nem filozófia többé, mivel eredendőbben gon-

dolgozik, mint a metafizika. Ez a gondolat egyben előrevetíti a kötetben szereplő utolsó írás, az 1965-ből származó „A filozófia vége és a gondolkodás feladata” témáját.

A kötet címadó írása, a „... költőien lakozik az ember...” egy 1951-es előadás szövege. Témája egy Hölderlin vers: „Csodás kékségben”. A maga nemében reprezentatív, ha azt tekintjük, hogy a Hölderlin – tanulmányok külön vonulatát képezik a heideggeri filozófiának. Ami Heidegger számára mindig és elsősorban meggondolandóként jelentkezik ezekben a tanulmányokban, az a költés és a gondolkodás viszonya. A kettő nem ugyanaz, viszonyuk nem az üres identitás. „A költés és a gondolkodás csak akkor és csak addig találkozhat az ugyanabban, ha és ameddig egyértelműen megmaradnak lényegük különbözőségében.” A költés lényege a logoszban gyökerező nyelv, a költői mondas, a monda, mint a lét alaptörténete.

Innen már nincs is tovább. A késői Heidegger nyelvfilozófiája talán az egész heideggeri filozófia kulminációs pontja. Éppen ezért a kötet kétségkívül legjelentősebb tanulmánya az „Út a nyelvhez” című 1959-es előadás. A Hölderlin-tanulmány és az említett előadás közt helyet foglaló két kisebb lélegzetű írás, „A művészet és a tér” és „A földút” inkább az előbbihez tartoznak, de egyfajta utat is jelentenek az „Út”-hoz.

A költői mondas, a monda – ezt már tudjuk – a lét nyelve. A lét és nyelv viszonya az eseményre (Ereignis) fut ki. Az esemény a létet adó. A monda pedig a hangzásmód, amin a sajátot adó esemény megszólal.

Röviden ennyit a kötetben szereplő tanulmányokról, esszékről, beszédekről. Amint láttuk, közel harminckét év munkásságát ölelik fel. Kronológiailag az utolsó írás 1966-ból származik.

A tematikai határokat – mégoly pontatlan és oda nem illő fogalmakkal – valahogy így lehetne kijelölni: metafizika, antropológia, etika, esztétika, nyelvfilozófia és természetesen ontológia.

A fordítás hat fordító különálló munkája. Hogy csak egy pár nevet említsek: Vajda Mihály, Kocziszky Éva, stb. Különböző

személyek különböző szöveginterpretációjáról lévén szó, a fordítók – saját bevallásuk szerint – nem törekedtek a feltétlen egyenműsítésre. Ebből fakadnak az ugyanazon kifejezések magyarításában megmutatkozó egyenetlenségek, arait a német kifejezések zárójeles megadása Jelez. A fordítók becsületére válják: a lehetlent kísérelték meg. A nevezetes Spiegel-interjú szerint ugyanis gondolkodni és a gondolkodást megszólaltatni kizárólag két nyelven lehet. A magyar nem tartozik közéjük.

Demeter Attila